XXI: -
378.

BESCHRIJVING

VAN HET

EILAND BANGKA

(MOLUKSCHE EILANDEN).

DOOR

Jhr. W. C. F. GOLDMAN.

(*met eene kaart*).

Het eiland Bangka, door deszelfs ligging en gedaante eene der belangrijkste en meest bezochte schuilplaatsen van de zeeroovers in de wateren van de residentie Menado, grenst ten noorden aan straat Talisee, ten oosten aan straat Bangka en ten zuiden en westen aan de Celebes-zee.

Ten noorden bevat het de djiko (baai) Lalimata, eene voor vaartuigen van grooten of middelmatigen diepgang zeer gevaarlijke en ongenaakbare plaats. Zuidelijk bevinden zich de djiko's Sahaong en Sago, beide zeer diepe en ook voor groote vaartuigen bevaarbare baaijen; vooral de eerstgenoemde is van groot belang te achten, omdat dezelve door het eilandje Sahaong en door het eiland Bangka geheel ingesloten, van oudsher de geliefkoosde schuil-, verzamel- en verdeelingsplaats voor de zeeroovers is geweest.

De djiko Sago is slechts bevaarbaar voor schepen van middelmatigen diepgang.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
BAT. GENOOTSCHAP VAN

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.

Tanggal : 29-7-2010
Nomor Induk : 11097/PN-Museum/10
BIB - ID : 9747060
ITEM - ID : 212129355
Asal : Museum Pusat

E I

Het eil
belangrijks
in de wat
aan straat
en westen
Ten noo
vaartuigen
lijke en on
Sahaong en
tuigen beva
belang te a
door het ei
liefkoosde
roovers in g
De djiko
delmatigen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

XXI - 398.

BESCHRIJVING

VAN HET

EILAND BANGKA

(MOLUKSCHE EILANDEN).

DOOR

Jhr. W. C. F. GOLDMAN.

(met eene kaart).

Het eiland Bangka, door deszelfs ligging en gedaante eene der belangrijkste en meest bezochte schuilplaatsen van de zeeroovers in de wateren van de residentie Menado, grenst ten noorden aan straat Talisee, ten oosten aan straat Bangka en ten zuiden en westen aan de Celebes-zee.

Ten noorden bevat het de djiko (baai) Lalimata, eene voor vaartuigen van grooten of middelmatigen diepgang zeer gevaarlijke en ongenaakbare plaats. Zuidelijk bevinden zich de djiko's Sahaong en Sago, beide zeer diepe en ook voor groote vaartuigen bevaarbare baaijen; vooral de eerstgenoemde is van groot belang te achten, omdat dezelve door het eilandje Sahaong en door het eiland Bangka geheel ingesloten, van oudsher de geliefkoosde schuil-, verzamel- en verdeelingsplaats voor de zeeroovers is geweest.

De djiko Sago is slechts bevaarbaar voor schepen van middelmatigen diepgang.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
BAT. GENOOTSCHAP VAN

De gedaante van Bangka is onregelmatig langwerpig, van het noorden naar het zuiden loopende.

Oppervlakkig beschouwd biedt het geene voordeelen aan die tot eene vestiging zoo zeer gewenscht en gezocht worden; inmers is het eiland Bangka — het binnengedeelte daar gelaten, waarover hier achter in nadere beschouwingen zal worden getreden — met uitzondering van de enkele lage vlakten langs de kust, uiterlijk zoo zeer door eene en dezelfde bergreeks omsloten, dat, totale onbekendheid met het terrein onderstellende, men bij landing op den eersten oogopslag bereids een hevig vooroordeel tegen hetzelve zou opvatten, welke tegeningenomenheid echter onmiddelijk wordt weggenomen, zoodra men, bij nadere beschouwing, de overtuiging bekomt van de groote vruchtbaarheid van den grond, van de weelderigste en grilligste plantengroei, en van het voorkomen van voedsel-gevende plánten en boomen die de natuur als het ware daargesteld schijnt te hebben tot onmiddelijke voorziening in de behoefte van den mensch, van timmerhout, brandhout, bamboe, rottan, en vooral van zuiver, helder, loopend drinkwater; in een woord van alles wat tot blijvend nut en gerief van den mensch kan strekken.

Bij gemis aan de noodige instrumenten is door mij met geene mogelijkheid kunnen worden bepaald de hoogte der bergen boven de oppervlakte van de zee. Naar gissing zal de hoogste top der op dat eiland voorkomende bergen, die eene schakel uitmaken, ongeveer tusschen de 6 en 700 voeten boven de oppervlakte van de zee liggen.

Door den majoor van Likoepang, B. H. Kalenkongan, vergezeld, aan wiens volhardenden ijver men den gunstigen afloop der opname van Bangka en het onderzoek in het binnenland te danken heeft, beklommen wij, na daags te voren een voetpad daarheen te hebben doen daarstellen, op den 15en junij 1859, eene der hoogste toppen van de reeks bergen, onmiddelijk boven de

plaats Kajoë-boelan gelegen, en op de kaart onder 1a. A aangeduid.

De weg van het strand boschwaarts tot aan de grenslijn alwaar het bosch een einde neemt en alang-alang de hoofdrol begint te spelen, was uiterst moeijelijk en bijna onbegaanbaar.

Dit werd voornamelijk veroorzaakt doordien het personeel met het banen van een voetpad belast, minder gelet had op het daartoe te kiezen terrein, dan wel op de rigting die men nemen moest om naar wensch en zonder omwegen het doel te bereiken.

Niettemin werd de weg gedeeltelijk langs de Kajoe-boelan rivier afgelegd, en meer bovenwaarts komende (want onmiddelijk van het strand af begint men reeds te klimmen, en dit is bijkans langs de geheele kust van Bangka noodig, uitgezonderd op die plaatsen waar op de kaart lage terreinen aangegeven zijn) begon men van lieverlede eenen meer regtstreekschen weg tot het doel te volgen, van tijd tot tijd evenwel wederom op de rivier stuitende en gedeeltelijk die doorwadende (men vindt geen rivier op Bangka die niet vol steenen is, tengevolge waarvan het doorwaden derzelve daarin bestaat, dat men voortdurend van steen tot steen springt of overstapt), tot dat wij, na een kwart paal berg op en af afgelegd te hebben, aan de grens van het bosch kwamen waar de alang-alang een aanvang neemt.

Hoewel die alang-alang ons niet verder dan tot aan de heupen reikte, zij niet zeer digt op elkander stond, en ons het loopen daarin dan ook niet erg moeijelijk viel, werden wij het niettemin eens dat die alang-alang ons het schoonste gezigt wat men bedenken kan gedeeltelijk benam.

Immers, toen wij het bosch achter den rug hadden, bevonden wij ons, zonder zulks te merken, eensklaps op eene heuvelachtige bergvlakte, welke, zoo ver men zien kon, met alang-alang was bedekt, en een verrukkend gezigt opleverde.

Wij besloten dat onafzienbare veld van alang-alang in brand te

PERPUSTAKAAN NASIONAL

steken, aan welk voornemen onmiddelijk uitvoering werd gegeven, waarna wij langs denzelfden weg wederom terug keerden.

De braud duurde onafgebroken drie dagen voort en doorkruiste Bangka op al die plekken waar zich alang-alang ophield.

Op den 5^en^ dag na die brandstichting werden onze reis en onze onderzoekingen wederom hervat en beklommen wij, bij eene der plaatsen waar de brand alles gezuiverd had, eene der heuvelen op de bergvlakte gelegen.

Wat hier door ons werd waargenomen verdient wel eene afzonderlijke beschrijving.

Het was 9 ure des ochtends toen wij den top bereikten. Het weder was verrukkelijk schoon; geen zuchtje deed zich voelen; zoo ver men naar het noorden, oosten en westen den blik kon wenden, alles was even helder; geen wolkje bedekte den verren gezigteinder, en wat wij in het binnenland van Bangka zelf, beneden en om ons, zagen, verdiende met eene betere en bekwamere pen dan de mijne beschreven te worden.

Zoodra wij op den top waren, ontwaarden wij eerstelijk de vier hoeken van Bangka met zijne drie diep inliggende baaijen. Ver naar het noorden zagen wij, zonder hulp van eenen verrekijker, de verste eilanden aldaar gelegen, en in blinkende schoonheid en eene zuiver afgemeten lijn boven de effene spiegelgladde zee zijne rookkolommen uitspuwende, den berg van Siauw, die ons zoo digt voorkwam, dat men in de verbeelding werd gebragt, dat dat eiland in het onmiddelijk bereik van Bangka gelegen was. Naar het oosten onze blikken rigtende, zagen wij de loge te Likoepang benevens hare houten verschansing met de meeste duidelijkheid, en zouden wij met behulp van eenen verrekijker ook wel personen ontwaard hebben; in één woord, zelfs de hoek van Palisan ten zuiden kwam ons zoo digt bij voor, dat het ons in den geest kwam hoe voordeelig en nuttig het zoude wezen, wanneer men de standplaats waarop wij ons bevonden, door middel van eenen vlaggestok of ander

kenteeken dienstbaar konde maken tot het geven van seinen naar Likoepang, bij aanwezigheid van zeeroovers vaartuigen op en nabij Bangka en de omringende eilanden. Immers niet alleen de kusten rondom Bangka waren voor ons zigtbaar, maar ook die der andere eilanden, behalve de noordkust van Talifee, die, door den hoogen doorloopenden berg van dat eiland beschermd, voor onze blikken verborgen bleef.

Geen rooversvaartuig, van welken kant ook opdagende, zoude door middel van een dergelijk sein verborgen blijven, en voorzeker behoeft niet verder betoogd te worden van welk onberekenbaar nut dit zoude wezen voor de stoom- en andere vaartuigen, in het opsporen en vinden van verborgene of varende rooverspraauwen.

Bij het aanschouwen van het eiland Bangka, van buiten met deszelfs ondoordringbare wildernissen langs het strand, en van de met alang-alang bedekte bergtoppen achter den eersten bergmuur, kwam het ons onmiddelijk in de gedachte dat het inwendige terrein van Bangka welligt streken zou bevatten, niet alleen voor bebouwing vatbaar, maar door de aanwezigheid van een meer ook voor bewoning geschikt.

Dat denkbeeld werd niet alleen in allen deele bewaarheid, maar zelfs onze grootste verwachtingen werden overtroffen.

Het eiland Bangka heeft toch die eigenaardigheid dat hetzelve, van buiten gezien, behalve eenige bergtoppen die met alang-alang bedekt zijn, het voorkomen heeft van eene ondoordringbare wildernis, doch is men echter het bosch dat het eiland omzoomt en de eerste bergschakel, die als het ware eenen ringmuur daarstelt, niet zonder moeite doorgetrokken, dan ontwaart men wel hier en daar heuvelen, doch over het algemeen uitgestrekte bergvlakten, die hier en daar met kleine ronde op zich zelf staande boschjes afgewisseld worden; terwijl al die vlakten, van alang-alang gezuiverd, een onafzienbaar veld van bebouwbaar land voorstellen. Ons eerste onderzoek bepaalde zich speciaal

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tot de bijzondere zamenstelling der gronden en het werd ons bewezen, dat die gronden niet alleen bij uitnemendheid geschikt zijn voor de teelt van alle mogelijke gewassen, maar, daar die bergvlakten over het algemeen lager gelegen zijn dan het zich in de onmiddelijke nabijheid daarvan bevindende meer, zij met gemak ook voor irrigatie vatbaar zijn.

Wanneer men nu in acht neemt, dat buiten dien aaneengeschakelden bergketen rondom Bangka, het eiland inwendig als het ware uit niets anders bestaat dan uitgestrekte vlakten en heuvelen, bedekt met alang-alang, welke eerste tot natte en de tweede tot drooge sawahvelden, voor het grootste gedeelte zonder meer zorg en moeite dan door afbranding, kunnen geschikt gemaakt worden, dan zal men ligtelijk kunnen beseffen van welk groot belang dit te achten is bij eene uitgestrektheid van 5 vierk. palen waaruit die plateaux en die heuvelen bestaan. In die zee van alang-alang hebben zich hier en daar op kleine afstanden boschjes voortgeplant, die ieder afzonderlijk en op zich zelve staande, het voorkomen eener oase hebben, en men kan zich hiervan alleen een denkbeeld vormen wanneer men, op Java bekend, zich heeft kunnen verlustigen in het aanschouwen van uitgebreide, bijkans onafzienbare, goed bebouwde velden, hier en daar door desa's verlevendigd.

Meer dan elders verrukte ons dit tooneel op Bangka uitermate, te meer toen de alang-alang door den hevigen brand volkomen uitgeroeid was en die oasen grillig hier en daar, doch niet te ver van elkander gelegen, bevallig en lommerijk boven den reinen grond uitstaken.

Wanneer men nu tevens in aanmerking neemt dat het meer zoodanig gelegen is dat hetzelve water in overvloed en ten allen tijde voor irrigatie beschikbaar heeft, en daarbij het uitgangspunt is of tot de vorming bijdraagt van verscheidene rivieren die langs de heuvelen en de bergvlakten loopen, dan zal men gemakkelijk bewezen vinden, hoe voordeelig, zoo wel voor

de landbouwnijverheid als voor andere bedrijven, het stichten van negorijen te dier plaatse zou wezen, en vooral hoe weinig moeite en kosten er aan verbonden zouden zijn:

1°. om de huizen voorloopig van zich in onmiddelijke nabijheid in overvloed bevindende bamboe te doen optrekken;

2°. om de heuvelen en plateaux, van eene totale uitgestrektheid van 5 vierk. palen, de eerste tot drooge en de tweede tot natte sawahvelden te maken;

3°. om van af de omstreken van het meer, in welks nabijheid die vestiging alsdan zoude moeten plaats vinden, wegen te banen naar de plaatsen Kahoekoe, Kajoe-boelan en Sipi, die allen niet ver en de afgelegenste slechts ruim 2 palen van het meer verwijderd zijn.

Tot welke voordeelige uitkomsten zou eene dergelijke kommunikatie naar de hierboven gemelde plaatsen langs het strand, alwaar vestigingen natuurlijk ook zouden moeten plaats vinden, tot afvoer van produkten en tot den kleinhandel tusschen de strand- en bergbewoners, tot welzijn van het algemeen niet aanleiding kunnen geven!

Neemt men daarbij dat het klimaat niet alleen aldaar maar over geheel Bangka en ook aan het strand gezond is en ook immer daarvoor is gehouden, wat dan nog meer zoude eene vestiging op die hoogte, alwaar alle mogelijke geriefelijkheden, zoo wel tot daarstelling van huizen als tot bebouwing van velden, zoo wel met betrekking tot den aard der grondsoort als tot klimaat en luchtgesteldheid, vereenigd zijn, eenen heilzamen invloed hebben en bronnen van welvaart moeten opleveren voor de toekomst.

Vochtigheid ondervindt men over geheel Bangka in dien graad niet zoo als op de Celebes-kust, evenmin is de warmte er over dag te hinderlijk. Gedurende mijn verblijf op Bangka, dat tien tot vijftien dagen aan een duurde, heb ik nimmer over te sterken dauw des nachts kunnen klagen (sterke vochtigheid ontwaart

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

men al dadelijk des ochtends) en nimmer te groote last gehad van de warmte over dag, uitgezonderd in de baai van Sahaong, alwaar het over dag bij wijlen drukkend heet kan wezen.

Het eiland Bangka beslaat eene uitgestrektheid van ongeveer 15 vierk. palen. Het heeft eene lengte, van het noorden tot het zuiden, van $6\frac{3}{4}$ palen en eene breedte, van Kajoe-boelan tot de punt Batoe-gosoh, van bijna 4 palen.

De streken speciaal met alang-alang bedekt en binnenwaarts gelegen beslaan, zoo als gezegd is, eene uitgestrektheid van ongeveer 5 vierk. palen.

De zamenstelling van de gronden op de bergen die Bangka omsluiten en als het ware een bolwerk van het binnenland uitmaken, bestaat uit goeden rooden kleigrond, ruim vermengd met zwarte aarde; evenzoo is het met het binnenland gelegen. Deze grondsoort zou, naar den aard te oordeelen en getoetst aan mijne geringe ondervinding in dit opzigt, niet alleen voor allerlei kultuur maar ook voor andere nuttige doeleinden gebezigd kunnen worden, zoo als tot het bakken van steenen, waarvoor ook de grond even boven Sipi, zijnde eene uitmuntende zwarte zuivere kleisoort, onverbeterlijk is; wanneer toch immer grondsoort daarvoor geschikt kan worden geacht, dan is zulks voorwaar die van Bangka, en wel niet diep binnenwaarts, maar in de onmiddelijke nabijheid van het strand en in de vlakten.

Het zand dat zich langs het strand heeft gevormd strekt zich slechts ongeveer 50 ellen landwaarts in, en men vindt daarop onmiddelijk die aardsoort, die voor de bebouwing van alle mogelijke gewassen en, langs de hellingen der bergen, voor de koffijteelt zoo zeer gezocht is.

Buiten de vijvers op de plateaux in het binnenland vindt men er geen stilstaande poelen, hoewel op enkele plaatsen de stranden onderhevig zijn aan den invloed van het zeewater; in de teekening zijn dezelve als moerassen aangegeven.

Van die moerassen doen zich slechts drie voor, als één aan den

westhoek van de baai van Lalimata, één bezuiden de plaats Sipi, en één in de Sago-baai; voor het overige bestaat de kustgrond van Bangka uit zand, klippen en groote steenen.

Het zand wordt in de teekening voorgesteld, doch daar waar geen zand voorkomt bestaat de kust uit klip of steen.

De voornaamste rivieren op Bangka, doch door de menigte steenen en smalle beddingen niet bevaarbaar, zijn, van het noorden af beginnende:

1°. de twee rivieren te Kahoekoe, waarvan er eene de Kwala-mati wordt genoemd, omdat zij uit enkel zoutwater bestaat, en de andere de Kahoekoe-rivier wordt geheeten, welke een weinig meer bovenwaarts zoet water produceert.

Deze laatste ontspringt uit eene wel op den berg gelegen en heeft geene gemeenschap met de binnen en hooger opwaarts gelegene vijvers.

2°. de Kajoe-boelan-rivier, die ontspringt uit eenen kleinen plas op eene halve paal afstand van den grooten vijver gelegen en bezit met die groote vijver het voorregt, dat ook zij tot vruchtbaarmaking der langs en om beide gelegene plateaux benuttigd kan worden. Zij heeft overigens uitmuntend en heerlijk bronwater.

3°. de Sipi-rivier, die ontspringt niet uit eene, maar uit verscheidene bronnen op den bergketen, heeft talrijke kronkelingen en vertakkingen en is zoo moeijelijk te doorwaden, uithoofde der steenen in hare bedding, dat men van het aantal bronnen er niet meer dan twee heeft kunnen opsporen, die dan ook op de kaart aangegeven zijn. Zij heeft zuiver kristalhelder en gezond water en volstrekt geene gemeenschap met een der vijvers op den berg.

4°. de Kwala-mati nabij de punt Masabora, die slechts zoutwater heeft.

5°. Voort heeft men in de Sagobaai twee rivieren waarvan er eene ten westen uit zoet- en eene ten oosten uit zoutwater bestaat.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Die welke zoetwater oplevert is eene tapping uit den grooten vijver, doch haar water is aan hare monding zoo niet ondrinkdaar dan toch onaaangenaam van smaak, welligt uithoofde van metaalbestanddeelen die het bevat. Ik heb niet kunnen opsporen, hoewel ik de rivier tot ongeveer nabij den grooten vijver heb gevolgd, waaraan dit toe te schrijven is; bovenwaarts nabij den vijver is het water zuiver en goed en beneden nabij het strand bij beroering van den grond van eene donkere tint en uiterst onaangenaam van smaak en reuk. Voortbrengselen uit het delfstoffenrijk heb ik op geheel Bangka niet aangetroffen, evenmin brandbare stoffen en nog minder zoutsoorten, alleenlijk even boven Sipi de rivier volgende die soort van witte aarde die men in het algemeen voor het witten van huizen bezigt. Wat dus tot dien onaangenamen metaalsmaak aanleiding geven kan is mij ten eenemale onbekend.

Voorts heeft men aan den oostkant van het eiland Bangka nog twee rivieren, waarvan er eene te Babonas eene aftapping van den grooten en eene te Libas van den kleinen vijver is.

Te Babonas heeft zij geene eigenlijke monding uithoofde der groote steenen waarmede zij bedekt is en waardoor het water, dat overigens helder en goed is, van ontelbare kanten in goten doorzijpelt.

Opmerkelijk is het dat de rivieren, aan de westzijde gelegen, meer of min onderhevig zijn aan den invloed van het zeewater, daar men aan dien kant dan eerst zoetwater zal aantreffen, wanneer men 100 en meer ellen bovenwaarts de bedding der rivier gevolgd heeft, terwijl daarentegen aan de oostzijde de grenslinie tusschen zout- en zoetwater onmiddelijk aan het strand plaats grijpt.

Welligt dat de hoogere of lagere ligging van het terrein langs de kust hierop van invloed is, waaruit men afleiden mag, dat de oostzijde hooger gelegen is dan de westzijde, terwijl men bovendien aan den oostkant geene enkele andere vlakte

(Nama jelas)

aantreft dan alleen te Libas, het vroeger verblijf der lepreuzen.

De groote en kleine vijvers, waaruit eenige der hierboven reeds genoemde rivieren haren oorsprong te danken hebben, zijn voorzien van overheerlijk helder drinkwater. Beiden zijn vrij ondiep en over het geheel doorwaadbaar, en de groote vijver heeft eigenlijk meer het voorkomen van een moeras dan van eenen vijver, door de vele digt begroeide eilandjes welke zich daarin voordoen. Niettemin zijn zij beiden gelegen op bergvlakten van ongeveer 1 vierk. paal uitgebreidheid en geven het ontstaan aan verscheidene rivieren die de plateaux in verschillende rigtingen doorsnijden.

Men kan uit deze daadzaak opmaken van hoeveel belang het te achten is alhier eene vestiging aantebevelen.

De meest voorkomende voedselgevende boomen en planten op Bangka, vooral meer binnenwaarts in overvloed aanwezig, zijn:

1. de sagoboom;
2. de segoboom;
3. de siaffoe obi, eene soort van aardvrucht die, oud zijnde, tamelijk groot van omvang en gekookt geurig en aangenaam van smaak is; bovendien is zij een krachtig en gezond voedsel;
4. De gadong, mede eene aardvrucht die onbereid bitter van smaak is, zelfs naar het mij voorkomt bitterder dan kruid, doch geraspt, drie dagen in zout water geweekt, daarna met zoet water schoon gewasschen en daarmede geprest, geeft zij de beste, witste en smakelijkste arrow-root die men met mogelijkheid bedenken kan.

Beide deze aardvruchten doen zich op Bangka en omringende eilanden in grooten overvloed voor.

Bovendien levert Bangka, buiten vele andere voedselgevende en nuttige planten, ook uitmuntende houtsoorten op; de voornaamste zijn: ebbenhout, ijzerhout, kamoenihout, aripoengoehout, lingoahout, rikishout, pamiliseanhout, nantahhout, gofasahout, en vele andere nuttige soorten, terwijl wat bamboes en rottan

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

aangaat, die artikelen in zulk eene menigte aldaar aanwezig zijn dat, hoe bevolkt Bangka ook eenmaal moge worden, totaal verbruik daarvan nimmer het gevolg zal wezen.

Ter loops is hierboven reeds gezegd, dat aan de westzijde van het eiland Bangka vlakten aan de kust bestaan, welke op de oostzijde niet gevonden worden, en tengevolge waarvan afgeleid zal moeten worden, dat de westzijde de geschiktste gelegenheid aanbiedt tot vestigingen op dat eiland.

Ten einde nader tot dat doel te komen is het niet ondienstig meer kennis met de vlakten te maken en aanwijzingen te doen, niet alleen van de uitgebreidheid dier vlakten, maar ook van dezelver meerdere of mindere geschiktheid, zoo wel ter bevordering van den binnenlandschen handel en dien tengevolge ter aanmoediging tot het meer en meer produktief maken van het terrein, als ter vermakkelijking van den afvoer van kultuur voortbrengselen en van eene goede kommunikatie zoowel te land als ter zee.

Ten eerste, steeds van het noorden naar het zuiden afdalende, en de westzijde van het eiland volgende, vindt men te Kahoekoe eene vlakte onmiddelijk langs de kust.

Die vlakte beslaat eene uitgestrektheid van ongeveer 262,500 vierk. ellen, is van dezelfde aardsoort te zamengesteld als de overige vlakten en bezit alle eigenschappen om met voordeel tot vestiging aangewend te worden.

Buiten goed en helder water toch vindt men er de beste houtsoorten tot het daarstellen van woningen, daargelaten de bamboesoorten.

De kajoeting, eene zeer gezochte houtsoort, vindt men voornamelijk aldaar en wanneer men uit de kaart zal ontwaren dat er tusschen Lebas en Kahoekoe mede bergvlakten aanwezig zijn, geschikt voor de bewerking tot drooge velden (tot natte velden uithoofde van gebrek aan water niet mogelijk), of wel tot miloe (turksche tarwe) tuinen, dan is deze plaats voor eene vestiging aan te bevelen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Verder volgt de vlakte te Kajoe-boelan. Deze heeft eene uitgestrektheid van ongeveer 125,000 vierk. ellen, is minder groot dan Kahoekoe, doch deelt wederom in het voordeel dat achter de bergreeks, waarover reeds is gehandeld, zich bergvlakten voordoen, die door de aanwezigheid der vijvers en irrigatie door middel van verscheidene rivieren, gereedelijk en zonder veel moeite tot schoone natte sawahvelden kunnen herschapen worden.

De voornaamste en beste plaats tot eene vestiging op Bangka is voorzeker Kajoe-boelan. In het centrum gelegen, slechts een paal van Lahoekoe en drie kwart paal van Sipi verwijderd, vereenigt zij alle voordeelen in zich, zoowel voor een gemeenschappelijk verkeer te land en ter zee, voor het eerste geval door het aanleggen van kleine wegen, als voor eene enorme uitbreiding in lateren tijd, bij aanwending van krachtige pogingen en volharding in de bewerking van hare zeer produktieve gronden. Daarbij vindt men de bamboe in de grootste hoeveelheid te Kajoe-boelan, en dit is van belang te achten, omdat, bijaldien men er toe overgaat om op de reeds meer genoemde plateaux woningen te bouwen of negorijen te stichten, dit artikel alsdan van onberekenbaar nut zal wezen.

Verder volgen de vlakten te Sipi en Telaga, eene halve paal ver van elkander gelegen, de eerste eene uitgestrektheid van ongeveer 175,000 vierk. ellen en de andere 101,875 vierk. ellen beslaande.

Beide vlakten hebben in haar midden mede een uitgestrekt plateau met eene daar door loopende rivier, doch van zoutwater, ten gevolge waarvan vermeld plateau alleen dienstig kan gemaakt worden voor eene kultivatie van miloe of drooge padi.

Sipi is eene zeer gezochte plaats, heeft een gezond klimaat, eene uitmuntende ligging, door de zuidelijke punt van eene bergreeks en door de Ganga en Likoepang tegen alle mogelijke winden beveiligd, eene veilige ankerplaats met zandgrond, en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

is het digtst bij Likoepang gelegen. Deze plaats is ook voor eene vestiging zeer aan te bevelen; er zijn overvloedig houtsoorten, bamboe enz. en eene kristalheldere rivier.

Wat de vlakte te Telaga aanbelangt, eene vestiging aldaar zou niet alleen minder voordeelig maar allezins afteraden zijn, niet zoo zeer om de min goede geaardheid der grondspecie, als wel, dat zij in hare nabijheid geen rivier heeft en geheel open ligt voor alle winden.

Verder komt men aan de oostzijde van het eiland aan de vlakte te Lebas, de vroegere standplaats van een leprozengesticht, welke plaats, ware zij aan de noordelijke winden minder blootgesteld, voorzeker eene der beste zoude wezen van het geheele eiland Bangka. Voorzien van eene goede rivier, welke haar in het midden doorsnijdt, achter haar goede bergvlakten hebbende tot de daarstelling van drooge sawahvelden, de plaats zelve voorzien van 50 reeds vruchtdragende klapperboomen en eene menigte andere vruchtdragende boomen, zoude deze plaats werkelijk eene uitverkorene wezen, ware het niet, dat de noordelijke winden er zoo fel en bij tijden zoo hevig kunnen waaijen, dat zulks, wanneer men het slechts eenmaal heeft bijgewoond, iedere verdere illusie voor den vervolge geheel en al benomen wordt, terwijl bovendien de afstand naar Likoepang en tot de andere plaatsen aan de oostkust veel te groot is. Dit een en ander is dan ook voornamelijk de reden dat men zich zoo ongaarne aldaar, al is het nog voor zulk een korten tijd, vestigt; zelfs de Badjorezen, de Bantiks en de Kemanezen, anders wijd en zijd befaamd door hunne zwerftogten heinde en verre met hunne ranke vaartuigen, bezoeken niet dan ongaarne en hoogst zeldzaam deze plaats, die dan ook niet voor eene vestiging aanbevolen worden.

Deze baaijen van Sahaong en Sago, hoewel niet ten onregte als de ware schuilplaatsen der zeerooverij wijd en zijd befaamd, kunnen om dringende redenen voor vestigingen minder aanbevolen worden:

PERPUSTAKAAN NASIONAL

1°. omdat de Sahaongbaai geen zoet water hoegenaamd heeft en de Sagobaai, hoewel onmiddelijk daar naast grenzende, onsmakelijk en ongezond water heeft;

2°. omdat noch in de baai van Sahaong noch in die van Sago vlakten en terreinen aangetoond kunnen worden die tot het onmiddelijk gebruik en tot verder nut der te vestigen personen dienstig zouden kunnen gemaakt worden.

Beide baaijen zijn echter uitmuntende en veilige ligplaatsen voor schepen en vaartuigen. Bij de grootste en felste stormen ligt men vooral in de baai van Sahaong veilig.

Het water is er immer even kalm en onberoerd; de diepte van 25 tot 30 vadem varierende, tot 2 vadem van het strand af, alwaar het terrein onmiddelijk tot eene diepte van 10 vadem regtstreeks nederdaalt, laat niets te wenschen over, en stroom heeft men er in het geheel niet.

Groote stoom- en andere vaartuigen kunnen door een ruim vaarwater met gemak zonder de minste vrees binnenstoomen of zeilen, doch, door bergen geheel ingesloten, alwaar weinig of geen wind doorgang kan vinden, kan die baai bij wijlen zoo ondragelijk warm wezen, dat men er soms met moeite adem kan halen.

Zij heeft twee uitgangen; één de groote en de andere de kleine uitgang genaamd, welke laatste echter bij lage waterstand geheel droog is, doch bij hoog getij een vadem onder water komt te staan.

Deze kleine uitgang is dan ook dikwerf een redmiddel tot ontvlugting voor zeeroverspraauwen geweest, die om zulks te bewerkstelligen niettemin het hoog getij moeten afwachten, en welke ontvlugting nimmer zoude hebben kunnen plaats vinden, wanneer oorlogs- of andere bodems beter met dit vaarwater bekend waren geweest.

Beide uitgangen aan de Sahaong baai worden gevormd door het eilandje Sahaong, dat dwars voor de baai ligt. De omstre-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ken der baai leveren in enormen overvloed katoe tot bedekking der woningen op.

De djiko Sago heeft mede veilige ankerplaatsen, doch is iets gevaarlijker dan de Sahaongbaai, omdat men aldaar vermijden moet te digt bij den wal te ankeren, uithoofde de bodem almoet daar niet van lieverlede maar eensklaps van 1 tot 20 vaden diepte verkrijgt en die overgang niet nabij, maar op eenen aanmerkelijken afstand van den wal plaats grijpt.

Wat ten slotte de Lakmata-baai aanbelangt dient alleenlijk de opmerking dat deze bogt zelden of nooit door rooversvaartuigen bezocht wordt, omdat zij niet alleen alle mogelijke bedekking voor roovers mist, maar geene rivier en slechts eene wel van brak water bezit, welke wel of liever put door onreine gedierten bewoond, voor zeer schadelijk drinkwater gehouden wordt, terwijl de groote rivier die zich in die bogt vertoont, zoo ondiep is, dat dezelve bij den hoogsten waterstand onbevaarbaar is en uit enkel zoutwater bestaat.

Verder is de reede er zoo onveilig, de klippen en koraalbanbanken zijn zoo menigvuldig en het landen, waarbij men nog ongeveer 200 schreden ver door moerassen moet waden, is zoo moeijelijk, dat van die baai, met het oog op eene vestiging, weinig of geene sprake kan zijn; zelfs kleinere vaartuigen daar ter plaatse aankomende, ankeren het liefst midden in de straat.

Overigens kan men met groote vaartuigen de kusten rond Bangka gerust naderen, mits zorg dragende een afstand van ongeveer 200 vademen van den wal afteblijven, daar men over het algemeen op dien afstand reeds 12 tot 15 vadem diep ankergrond heeft; de kusten van Kahoekoe, Kajoe-boelan en Sipi kunnen tot 100 vadem van den wal af genaderd worden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

tot bedekking

n, doch is iets
daar vermijden
de bodem al-
tot 20 vaden
r op eenen aan-

dient alleenlijk
loor rooversvaar-
e mogelijke be-
en slechts-eene
ut door onreine
water gehouden
bogt vertoont,
waterstand onbe-

gen en koraalban-
waarbij men nog
et waden, is zoo
p eene vestiging,
leinere vaartuigen
liefst midden in

kusten rond Bang-
tand van ongeveer
men over het al-
adem diep anker-
lan en Sipi kunnen
den.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

SCHETS

VAN HET

EILAND BANGKA

Opgenomen en in kaart gebragt

DOOR

Kl.r W. C. F. Goldman.

STRAAT BANGKA

STRAAT TALISSEE

CELEBES ZEE

Batoe kapal

DJIKO LALIMATA

Lalimata

Zoet Water in eene bron bovenwaards

Libas

R. Libas Zoet Water

Kahoekoe

Babonas

R. Babonas Zoet Water

R. Kwala matie Zout Water

R. Kahoekoe Zoet Water

P. Batoe Gossoh

Vijver

Kaijoe boelan

R. Kaijoe boelan Zoet Water

P. Toto

R. Djiko Sago Zoet Water

R. Sipie Zoet Water

Sipie

DJIKO SAGO

Goede Ankergrond

R. Kwala matie Zout Water

Punt Masabora

P. Djiko Sago

bij laag waterstand droog

DJIKO SAHAONG

Poelo Sahaong

P. Telaga

P. Kwala matie

P. Sahaong

Dwars en lengte Profil van de

DJIKO SAGO

van A:B

Aangenomen Waterstand 0.

Afstand van A:B 2630 Ellen

DJIKO SAHAONG

van C:D

Afstand van C:D 875 Ellen

van E:F

Afstand van E:F 475 Ellen

van O:P

Afstand van O:P 450 Ellen

Schaal van 1.40.000.

Schaal van 1.40.000 of van 400 El op den Duim.

0 5 10 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

LEGENDA

Hakten aan het Strand bedekt met bosch.

„ op de bergen bedekt met Alang-Alang.

Bergen bedekt met bosschen.

„ „ „ Alang-Alang.

Moeras.

Zand aan het Strand.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Lith. Kantoor Batavia

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

SUPRIYADI
TGL : 11.9.17
PARAF : .....

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

LEKSI KHUSUS BIDANG LAYANAN KOLEKSI KHUSUS BIDANG LAYANAN KOLEKSI KHUSUS BIDANG LAYANAN KOLEKSI KHUSUS